

Van de redactie

Het vorige nummer van het Maandblad bevatte slechts één, zij het zeer gevarieerd, artikel over het natuurreservaat De Bemelerberg. In deze aflevering treft U vier hoofdartikelen aan over zeer uiteenlopende onderwerpen. In het artikel van de heer Cuppen wordt melding gemaakt van een keversoort die tot nu toe nog niet in Nederland was waargenomen. In dit artikel wordt de precieze vindplaats niet bekend gemaakt om kwaadwillenden niet in de gelegenheid te stellen daar schade aan te richten. De auteur besluit zijn artikel met enkele aanwijzingen voor het beheer van het gebied waarin deze vondst werd gedaan. Over het opstellen van beheersplannen voor (grotere) natuurgebieden is een bijdrage opgenomen van de heer Bastiaens. Hoewel zijn artikel is toegespitst op de Zuid-Limburgse bossen, zijn de hoofdlijnen van zijn betoog ook bruikbaar bij het opstellen van beheersplannen voor andere natuurgebieden. De schrijver putte voor dit artikel o.a. uit zijn ervaringen tijdens werkzaamheden voor de Nederlandse Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten. Om terreinen goed te kunnen beheren is gedegen kennis van de daar voorkomende levensgemeenschappen van groot belang. Vergelijken van overeenkomstige gebieden kan daarbij een belangrijke rol spelen. Om de Zuid-Limburgse flora goed te leren kennen en om haar waarde juist in te kunnen schatten is het goed zo nu en dan eens over de grenzen heen te kijken. Een verslag van een dergelijke verkenning vormt het artikel van de heer Buskens waarin een botanische excursie naar Noord-Frankrijk beschreven wordt.

Last but not least (in deze aflevering ook letterlijk op te vatten) treft U een artikel aan over het gebruik van tondeldoos en vuurslag. De heer Van de Woestijne zet daarin uiteen hoe, met behulp van tondel, vuursteen en een zogenaamde vuurslag, vuur gemaakt kan worden.

Achterin het Maandblad treft U tenslotte een vijftal Korte Mededelingen aan, gevolgd door enkele boekbesprekingen. Deze recensies laten U kennis maken met nieuw verschenen boeken op het gebied van de natuurlijke historie. Hoewel een eventueel waarde-oordeel uiteraard voor rekening van de recensent is, kunt U bij eventuele aanschaf hier Uw voordeel mee doen.

Douwe Th. de Graaf

Verslag van de maandelijkse bijeenkomst

Te Maastricht op 2 september

Nadat de voorzitter iedereen hartelijk welkom geheten had, ging hij kort in op het programma voor de komende maanden en wees hierbij op de agenda zoals afgedrukt op de achterzijde van het Maandblad. Daarna was er gelegenheid om naturalia te tonen en mededelingen te doen. De heer Paul Vossen toonde enkele vondsten die hij tijdens de vakantie op Vlieland had gedaan. Vervolgens ging hij in op enkele gevolgen van de verbreding van het Albertkanaal op flora en fauna. Echter ook goed nieuws: broedsukces van een paartje Tapuiten, een nieuwe kolonie Oeverzwaluwen en waarnemingen van diverse steltlopers waaronder die van een vijftal Oeverlopers door de straten van Daalhof (Maastricht). Gedetailleerde waarnemingsgegevens zijn opgenomen in het archief van de Vogelstudiegroep.

De heer Michel Lebon toonde een tak van een Eik met daarop drie soorten gallen: de Linzegal (*Neuroterus lenticularis*), de Gladde knoopjesgal (*N. laeviusculus*) en de Ananasgal of Eikeroosje (*Andricus fecundator*). Vervolgens verhaalde hij over enkele vogelwaarnemingen in de Haute Fagne. De heer Deerenberg toonde enkele fossiele mollusken uit miocene afzettingen in de buurt van Bordeaux (Frankrijk). Ook in Zuid-Limburg zijn nog enkele ontsluitingen waar dergelijke vondsten gedaan kunnen worden. Naar aanleiding van een vraag van de heer Otten ontstond een discussie over de trek van zwaluwen. Er is, zo bleek uit diverse reacties, o.a. van de heer Heerkens Thijssen, een massale trek van Gierzwaluwen geweest op 4 augustus. Een van de laatste waarnemingen werd gedaan op 2 september. Wat de Boerenzwaluw betreft, is het opvallend, aldus de heer Kemp, dat

deze soort zich de laatste jaren weer meer in de binnenstad laat zien, bijvoorbeeld in de Boschstraat en in de omgeving van de Helmstraat. Toen er tot een dertigtal jaar geleden nog meerdere boerderijen in de binnenstad in bedrijf waren, vormden Boerenzwaluwen een algemene verschijning in de binnenstad. Nu lijkt deze soort er weer nestmogelijkheden te vinden door én meer leegstaande en min of meer verwaarloosde gebouwen én de beschikbaarheid van terreinen waar nestmateriaal (modder) verzameld kan worden. De heer Kemp meldde voorts dat er tegen de avond van 7 juli "rook" opsteeg uit de spits van de hoge toren van de St. Martinuskerk te Wyck, Maastricht. Met een prismakijker kon hij echter zien dat het een enkele meters lange muggenzwerm was. Zie over dit verschijnsel ook het verslag van de bijeenkomsten op 3 september en 1 oktober 1981 (Na-

tuurhist. Maandblad 70: 134 en 158). Een aardig detail was dat een tiental meter lager aan de torenspits 3 Zwarte roodstaartjes fourageerden. Op dezelfde torenspits vertoefden tot en met 28 juli 3 Torenvalken. Uit de gedane waarnemingen in de loop van het jaar kon de heer Kemp concluderen dat het hier een geslaagde broedpoging betrof. In 35 jaar tijd had spreker niet eerder kunnen vaststellen dat de Torenvalk daar succesvol had gebroed. Wel nam hij uit waarnemingen aan dat er vaker geslaagde broedpogingen van de Torenvalk op de St. Jans- en/of de St. Servaastoren te Maastricht hebben plaatsgevonden.

Broeder Thomas More vertelde over de vondst van de Kleine stinkzwam (*Mutinus caninus*) op 29 augustus in het dal van de Ziepbeek (België). Verder kwam de waarneming van een Olifantsrups in de tuin van de Beyart door Broeder Marinus aan de orde. De heer Felix kon meedelen dat deze rups (van de vlinder Avondrood; *Deilephila elpenor*) ook in de omgeving van de Dousberg regelmatig gevonden kan worden.

De heer Blink liet een geweldig groot blad van de Grote klis zien. De heer de Graaf liet enkele deeltjes zien van een door Franquinet in het begin van de vorige eeuw aangelegd herbarium. In een van de komende Maandbladen zal hij nader ingaan op deze nieuwe aanwinst van het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

Dr. van Nieuwenhoven toonde vervolgens enkele bloeiwijzen en vruchtdragende takjes van soorten uit het geslacht *Loranthus* waarnaar de familie der Loranthaceae is genoemd waartoe onze Maretak behoort. Later op de avond zou hij nog enkele dia's laten zien van deze in Botswana verzamelde soorten.

Dr. Bless liet vervolgens enkele onderleiding van de heer P.J. Felder vervaardigde lakprofielen zien en zegde toe na te gaan of er in de toekomst misschien een demonstratie van het maken van lakprofielen gegeven zou kunnen worden.

De heer Hanckx tenslotte, beschreef o.a. een nest van een Waterspreeuw zoals hij dat aantrof in de omgeving van Dinant (België).

Na de pauze gaf Dr. Lever gelegenheid aan enkele leden om dia's te laten zien. Dr. van Nieuwenhoven liet enkele vertegenwoordigers van het geslacht *Loranthus* de revue passeren en de heer Deerenberg liet enkele prachtige voorbeelden van onderwater-fotografie zien. De heer De Graaf verhaalde over een verblijf in Ierland waar onder invloed van het klimaat vele oorspronkelijk niet-inheemse soorten, soms massaal, verwilderd voorkomen en vaak als ingeburgerd kunnen worden beschouwd. Een van die soorten is Mansbloed (*Hypericum androsaemum*), zo genoemd naar de kleur van

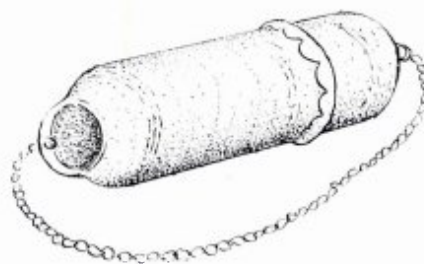
het sap of van de nog niet rijpe vrucht. Deze soort wordt wel opgevat als een atlantisch-mediterraan element en heeft haar natuurlijke standplaats in gebieden met een hoge luchtvochtigheid. De oudste vondsten van deze soort betreffen zaden die in de Tegelse kleiën langs de Maas zijn aangetroffen. Zwinger vermeldde al in 1696 dat Mansbloed in wat toen Vlaanderen heette, verbouwd werd en dat de soort in Engeland in het wild voorkwam. De verbazing van spreker was groot toen hij, na zijn verblijf in Ierland, tweemaal binnen een week in Maastricht met deze soort werd geconfronteerd. Bij de voorzitter heeft de soort zich spontaan in de tuin gevestigd en in Wolder werd de soort in een plantsoen aangetroffen. De heer De Graaf vroeg de aanwezigen andere waarnemingen van deze soort aan hem door te geven. Naast deze soort, vertoonde spreker ook dia's van andere verwilderde en al dan niet ingeburgerde soorten waaronder Rhododendrons die plaatselijk massaal langs wegen, op heiden en in veenmosvegetaties voorkomen. Tenslotte liet de heer Felix een serie dia's zien over het dal van de Ziepbeek waarbij uiteraard aandacht werd geschonken aan de daar voorkomende vlinders. Spreker was o.a. opgevallen dat dit jaar veel Kleine ijsvogels (*Limantis camilla* (L.)) gezien werden. Om half elf precies kon de voorzitter de bijzonder geslaagde avond afsluiten.

Tondeldoos en vuurslag

W.J. v.d. Woestijne

Zandvoorterallee 142, Haarlem.

Tot aan het einde van de vorige eeuw werd in Nederland op het platteland nog gebruik gemaakt van tondeldoos en vuurslag om vuur te maken. In Katholieke kerken was het vóór de eerste wereldoorlog in Brabant nog gebruik omstreeks Pasen "nieuw maagdelijk vuur" met behulp van die middelen te maken om daarna kaarsen met bestaand vuur aan te steken. Thans komt dit gebruik van tondeldoos en vuurslag niet meer voor, neen sterker, maar weinigen weten wat tondel is en hoe het gemaakt wordt. Tondeldozen komen in musea en bij particulieren nog veel voor maar de daarbij behorende vuurslagen ontbreken. Zij zijn uiterst zeldzaam. In dit artikel worden de ingrediënten en werkwijze om vuur te maken beschreven. Daarna wordt kort ingegaan op een raadsel rond een "vestzak tondeldoos".

Figuur 1. De koperen tondeldoos.